

## L'alienació

# MATERIALS PER A LLEGIR LA SECCIÓ 4<sup>a</sup> DEL PRIMER MANUSCRIT ECONÒMICO- FILOSÒFIC DE 1844

**4<sup>a</sup> Secció del Primer Manuscrit dels Manuscrits Econòmico-Filosòfics [Manuscrits de París]: *Treball alienat i propietat privada*.**

### QÜESTIONS PRÈVIES

**A finals d'agost de l'any 1844 Marx viu a París, sense ni cinc a la butxaca. S'hi ha hagut d'exiliar amb la seva esposa Jenny, fugint de la censura prussiana i de la repressió policial. Allí estudia la revolució francesa i els materialistes i socialistes. Ha conegut l'escriptor Heinrich Heine (el prosista alemany més important del seu temps, jueu i ateu, que també viu a l'exili) i està connectant amb el moviment obrer francès.**

**És encara un hegelianista d'esquerres que per recomanació d'un altre amic, Friedrich Engels, tot just comença a llegir sobre economia i que aplica el concepte hegelianista d'alienació a la descripció de la situació de la classe treballadora. Al cap de cinc mesos de la trobada amb Engels, Marx serà expulsat de París com a conseqüència de la pressió del govern prussià.**

Els *Manuscrits econòmico-filosòfics* són els quaderns de treball d'un pensador de vint-i-cinc anys que es troba en plena maduració i tenen importància, sobretot, perquè ens permeten copsar el moment de la síntesi entre els seus estudis filosòfics i econòmics. La superació del socialisme com a utopia i la construcció del socialisme com a 'ciència' encara no s'ha produït; de fet no es produirà fins al *Manifest comunista* (escrit l'any 1847 i publicat en 1848). No estem davant d'uns textos pensats per a la publicació i, de fet, restaren inèdits durant quasi 90 anys, fins que els publicà el marxista rus David Riazanov, (1870-1938), afusellat per Stalin, !tot s'ha de dir!, però a qui se li deuen de les edicions clàssiques i més fiables de Marx.

En aquest moment, Marx és un filòsof humanista; en paraules d'Erich Fromm: *La finalitat de Marx era l'emancipació espiritual de l'home, el seu alliberament de les cadenes del determinisme econòmic, la seva restitució a la seva totalitat humana, la trobada d'una unitat i d'una harmonia entre els seus semblants i la natura*. [Marx i el seu concepte de l'home, p. 15]. Marx està començant a descobrir que l'economia pretén fer passar com a suposades *lleis naturals*, el que no són altra cosa que interessos polítics i econòmics d'una minoria. L'economia capitalista, en definitiva, deshumanitza i aliena. No està clar que Marx continués essent humanista posteriorment i, molt possiblement, la seva evolució va anar en direcció al determinisme econòmic; però és difícil creure que Marx pogués ser mai un antihumanista de tipus soviètic. La seva crítica al capitalisme tingué sempre com a fons la profunda convicció que l'interès econòmic significava una monstruosa deformació de la vida dels humans reals.

Per dir-ho, encara, amb Erich Fromm: *La interpretació "materialista" o "econòmica" de la història [en Marx] no té res a veure amb un suposat impuls "materialista" o "econòmic" com l'impuls fonamental de l'home. Significa que l'home, l'home real i*

# L'alienació

*total, "els individus realment vivents" – no les idees produïdes per aquests "individus" – són el tema de la història i de la comprensió de les seves lleis. La interpretació marxista de la història podria anomenar-se una interpretació antropològica de la història. [Marx i el seu concepte de l'home, p. 25].*

En definitiva, per a Marx, l'essència humana no és quelcom d'origen abstracte sinó que només es pot copsar en la seva situació d'opressió econòmica, que produeix també degradació moral i emocional. El domini de la propietat i de les relacions econòmiques sobre la vida humana és tan brutal que la vida dels humans només es pot comprendre si es comprèn l'economia, la base material que regula la vida dels humans, com a sistema d'opressió.

Molt possiblement, en aquell moment Marx concep el socialisme (o el comunisme, perquè en aquell moment ambdós conceptes s'usaven gairebé com a sinònims – tot i que 'comunisme' tenia un significat més militant, menys acadèmic) com una mena de 'comunitats dels iguals' que es realitzaria quan l'home fos alliberat de la misèria, val a dir, quan s'emancipés. La idea d'emancipació és, òbviament, d'arrel il·lustrada, però Marx (un bon coneixedor de Voltaire) considerava, com gairebé tothom al seu temps, que la filosofia de les Llums era la teoria de la revolució francesa, i en la mesura que la revolució no havia acabat amb l'opressió de l'home per l'home, el concepte d'emancipació ha de ser revisat en profunditat. És documentalment fals que la filosofia de les Llums fos la 'causa' de la Revolució francesa, però això ho sabem avui, perquè coneixem la reacció dels il·lustrats de la darrera generació (Raynal, Condorcet, etc.) davant el procés revolucionari de 1789 (i Marx d'això no en podia saber res, senzillament perquè els documents no estaven publicats).

Però resulta del tot secundari debatre si Marx era o no continuador dels il·lustrats. Senzillament, els senyors de les perruques els considerava un punt hipòcrites. Marx dóna per descomptat, com una dada empíricament constatada, que el trilogi de la revolució francesa, 'Llibertat, igualtat i fraternitat', model de les revolucions burgeses, no tan sols no ha alliberat els humans, sinó que ha justificat noves formes d'explotació. D'aquí que la concepció de l'emancipació d'un Kant, per exemple, (a *Què és la Il·lustració?*) no se l'hagués ni plantejat.

'Emancipació' en Marx, en tot cas, no és un concepte que s'hagi de llegir en clau il·lustrada, (és a dir, no s'identifica amb la raó emancipada de la superstició), sinó que per a Marx el projecte emancipatori cal ubicar-lo en el context històric i concret de la societat tecnològica. La misèria de què cal desempallegar-nos és la que ha estat produïda per les conseqüències de la revolució industrial. La màquina ha imposat aquesta nova manera de comprendre el concepte d'emancipació. La màquina és un producte col·lectiu en un doble sentit: no la pot fer funcionar un individu aïllat i, d'altra banda, produeix tant uns productes d'ús col·lectiu i seriats, com individus també produïts serialment. A la 6<sup>a</sup> *Tesi sobre Feuerbach*, Marx va dir que l'essència de l'home és el conjunt de les relacions socials. No hi ha, doncs, emancipació sense transformació de les relacions socials (és a dir, de les relacions humanes que s'estableixen sota unes condicions opressives de treball). L'emancipació s'ha de fer en el concret, actuant les relacions d'opressió de l'home per l'home que es desenvolupen en les fàbriques cada dia de cada any.

'Emancipar-se' en Marx significa alliberar-se d'una concepció del món que subordina el coneixement real del món a una comprensió purament abstracta ('idealista', si es vol dir així), de la realitat social. Però sobretot 'emancipar-se', vol dir treure's de sobre unes condicions de treball i d'una manera d'entendre l'economia, en què els humans són considerats tan sols com a mercaderies, com a individus precaris, deshumanitzats a causa de la pròpia feblesa (diguem-ne impotència) davant la tecnologia.

# L'alienació

Marx dirà, al *Segon Manuscrit* que: *La producció produeix l'home no sols com una mercaderia, la mercaderia humana, l'home en la condició de mercaderia, sinó que conforme a aquesta condició el produeix com un ésser deshumanitzat, tant psíquicament com corporalment — immoralitat, deformació, embrutiment de treballadors i capitalistes —. El seu producte és la mercaderia conscient de si mateixa i autònoma..., la mercaderia humana.* (p. 129). Es podria resumir així el concepte d'alienació sobre el qual giren el conjunt dels *Manuscrits*.

En definitiva, per tal d'alliberar els humans reals de la misèria que produeix el capitalisme, cal comprendre les lleis que regulen la producció capitalista, especialment en tant que, el treballador, sotmès a relacions de producció brutals, acaba essent un producte més, que es pot comprar i vendre, que es pot oprimir per un salari miserable (de pura subsistència). En aquest sentit, el marxisme és un *humanisme del concret*, perquè l'home està concretament determinat (i ofegat) per les condicions econòmiques materials.

El concepte d'alienació, en el seu sentit filosòfic originari, implica la idea d'una essència humana que ha estat corrompuda: Marx (que havia dedicat la seva tesi doctoral a Epicur), considera que els humans tenen una essència que és social; l'home aspira a un viure plaent, però sota el capitalisme, les relacions humanes han estat devastades. El treballador ha perdut el control de la seva pròpia activitat; el treball es contraposa a l'home com un *ésser estrany*, com *una potència independent* de qui el produeix (*Manuscrits*). L'alienació que converteix les persones en coses, significa falta d'autorealització, falta d'autonomia i domini del capital (abstracte) sobre els humans (concrets). En paraules de Jon Elster: *La ironia i la tragèdia, per a Marx, és que el treball es converteix en mitjà per a la seva pròpia esclavitud. (...) L'arrel d'aquesta idea és la crítica de la religió que Marx prengué de Ludwig Feuerbach. Marx assimilà la dominació del treball viu a la ficció religiosa segons la qual els humans són creats per un ésser diví que en realitat ells mateixos han creat.* [Una introducció a Karl Marx, p. 59]

## **MATERIALS PER A UNA LECTURA DE TREBALL ALIENAT I PROPIETAT PRIVADA. (Secció 4ª del Primer Manuscrit Econòmic-Filosòfic de 1844).**

(p. 108) *Partint de l'economia nacional mateixa, amb les seves pròpies paraules, hem mostrat que el treballador cau lentament a la condició de mercaderia i de mercaderia miserable, que la misèria del treballador està en proporció inversa al poder i al volum de la seva producció, que el resultat necessari de la competència és l'acumulació del capital en poques mans, o sigui, una restauració més terrible del monopoli, que finalment la diferència entre capitalista i terratinent desapareix com la d'entre camperol i obrer i tota la societat acaba per dividir-se en dues classes: propietaris i treballadors sense propietat.*

En el text es resumeixen algunes de les tesis que Marx mantindrà al llarg de tota la seva vida. En aquest sentit, no es pot separar d'una manera expeditiva l'obra de Marx entre un *Jove Marx* (filòsof) i un *Marx madur* (economista). El Marx economista no parla d'alienació, sinó de *fetitxisme*; però, de fons, els conceptes d'alienació i de fetitxisme són força equivalents. Marx filòsof i Marx economista comparteixen les mateixes intuïcions, especialment fan una doble afirmació que ja apareix aquí, als *Manuscrits*, però que es pot resseguir també a la *Contribució a la crítica de l'economia política* i al llibre I d'*El capital*: el capitalisme per al treballador significa misèria i hi ha només dues classes que protagonitzen l'enfrontament bàsic en la societat: els propietaris i els desposseïts.

(p. 109) *Els únics engranatges que l'economia nacional posa en moviment són la cobdícia i la guerra entre cobdiciosos, la competència.*

## L'alienació

El capitalisme, en definitiva, significa una sacralització del pitjor que hi ha en l'home. Ens brutalitza perquè la seva essència no és altra que l'explotació més brutal.

*Per tant, hem de comprendre ara la connexió essencial entre la propietat privada, la cobdícia, la separació entre treball, capital i propietat territorial, entre intercanvi i competència, entre valor i devaluació dels homes, entre monopoli i competència, etc., de tota aquesta alienació amb el sistema del diner.*

De fet, tota la producció intel·lectual de Marx consisteix en l'intent de clarificar aquestes qüestions, que, com hem dit, serà més endavant el tema central de la *Contribució a la crítica de l'economia política* i d'*El Capital*. És significatiu que Marx observi ja d'antuvi que l'home pot ser *devaluat*, que pot perdre valor com la moneda. L'alienació té un significat de devaluació, de degradació del valor, que convé no perdre de vista perquè té una doble significació, moral i econòmica –que per a Marx serà indestruïble. En el capitalisme, el *sistema del diner* marca totes les relacions humanes i el que Marx vol combatre és, precisament, això: la conversió de l'home en cosa, en producte del diner.

*(p.110) El treballador esdevé més pobre com més riquesa produeix, com més augmenta la seva producció en potència i volum. El treballador esdevé més pobre com més riquesa produeix, com més augmenta la seva producció en potència i volum. El treballador esdevé una mercaderia més barata com més mercaderies crea. La desvalorització del món del homes augmenta en proporció directa a la valorització del món de les coses. El treball no només produeix mercaderies; es produeix a si mateix i al treballador com a mercaderia i precisament en la mesura que el treball produeix mercaderies.*

Estem alienats, en definitiva quan ens cosifiquem, quan ens convertim en mercaderia, quan l'única dimensió que interessa dels humans és la seva capacitat de producció o, més tècnicament, la seva 'força de treball'. La paradoxa és que com més coses produïm més pobres ens tornem perquè depenem cada cop més del mercat, dels mecanismes de la producció i de la fixació de preus al mercat, que els treballadors no controlen.

*Aquest fet no expressa més que això: que l'objecte que produeix el treball, el seu producte, s'hi enfronta com una cosa estranya, com un poder independent, del productor.*

Convé recordar que 'alienació' és un mot d'origen llatí, que va néixer en l'àmbit jurídic i té una llarga història conceptualment parlant. Alienar-se significa perdre la pròpia essència i la pròpia identitat. Però l'àmbit semàntic del mot és prou més ampli. L'alienació d'un producte és la seva venda i l'alienació d'un subjecte és la bogeria. L'alienació és també *estranyament* [en alemany *Entfremdung*, que tal com diu el Dr. Gerard Vilar: 'té una connotació d'allunyament, de manca de comunicació' (p. 109)]. L'obrer produeix maquinament productes que no li diuen res, que no signifiquen res per a ell. Però en produir coses alienes es produeix ell també com a alienat. Per a Marx la forma primària de l'alienació és econòmica.

*(p.111) La realització del treball apareix de tal manera com a irrealització que el treballador és irrealitzat fins a morir-se de gana.*

Marx, òbviament, no podia preveure que el capitalisme evolucionés i que, precisament per tal d'augmentar els seus beneficis, hagués d'augmentar el nivell de vida dels treballadors, convertint-los en consumidors; però és evident que la pauperització, el fet de matar literalment de fam els obrers (en disminuir els salaris

# L'alienació

com a conseqüència d'una crisi econòmica, per exemple) sempre és una possibilitat en sistemes on el treballador no disposi d'organitzacions autònomes d'autodefensa. Si com a profecia el marxisme és lúgubre, no és menys lúgubre un capitalisme sense regles.

*Totes aquestes conseqüències són resultat d'una determinació del treballador: que aquest es comporti amb el producte del seu treball, com amb un objecte aliè.*

El treballador que produeix objectes és, al mateix temps, produït pels seus objectes, una producció mancada d'esperit (de sentit...) té com a conseqüència per a Marx que els humans viuen una vida d'objectes, però no de subjectes. En posar la seva vida a produir, *com més s'escarrassa a treballar, més es cosifica:*

*... més poderós esdevé el món aliè, objectiu, que crea davant seu, més pobre esdevé ell mateix, el seu món intern, menys li pertany aquest. El mateix passa amb la religió. Com més posa l'home en Déu, menys conserva en ell mateix.*

És molt significativa aquesta relació entre alienació religiosa i alienació econòmica. Com a bon lector de Feuerbach, Marx pensava que Déu és un producte de la misèria humana: els humans han creat Déu per consolar-se de la pròpia misèria i han adorat Déu, ignorant que és un producte de la seva pròpia misèria. La tesi de l'alienació en Marx és hereva directa del pensament de Feuerbach: els humans s'esclavitzen davant una nova divinitat: el diner, el mercat, ignorant que el diner i el mercat són creacions humanes, i d'aquesta manera sacralitzen la seva misèria. O com dirà en altres textos, creen *fetitxes*, déus falsos, atorgant característiques humanes a entitats directament inhumanes.

(p.113) *El treball produeix meravelles per als rics però espolia el treballador. Produeix palaus però coves per al treballador. Produeix bellesa però deformitat per al treballador. Substitueix el treball per les màquines, però torna una part dels treballadors a un treball bàrbar i converteix la resta en màquines. Produeix intel·ligència, però produeix estupidesa i cretinisme en el treballador.*

La manca d'equitat, la radical desigualtat, constitueix la marca mateixa del capitalisme. Marx no va creure mai que la justícia fos possible en l'activitat econòmica. No hi ha cap criteri de justícia en l'economia capitalista, i això és tot. Fins i tot molts anys després, en la *Crítica al programa del partit obrer alemany* (primavera de 1875) va dedicar crítiques tremendes a qui creien possible una 'distribució equitativa' en les relacions entre capital i treball. Benefici, capital i explotació formen per a ell un cicle del qual hom no es pot desempallegar si no és mitjançant una revolució.

En el capitalisme, les coses bones, boniques i cares de la vida (*palaus*) són per als rics, i les dolentes, lletges i barates (*coves*) per als pobres (tot i que als pobres cal fer-los creure que les coses lletges són boniques, simplement perquè són barates!). Quan Marx diu que el capitalisme produeix *deformitat* per al treballador no exagera gens ni mica: les malalties professionals produïdes pel treball embrutidor, per l'exposició a substàncies químiques, per la contaminació i per edificis mal construïts, que són autèntiques presons industrials són encara a inicis del segle 21, més del 70% de les malalties que es veuen als Centres d'Atenció Primària (CAP's) a Catalunya.

*Però l'alienació no es mostra només en el resultat, sinó també en l'acte de la producció, dins la mateixa activitat productiva. Com es podria enfrontar al treballador, com una cosa aliena, el producte de la seva activitat, si no s'alienés ell mateix en l'acte de produir?*

# L'alienació

L'alienació no és només la conseqüència d'un treball embrutidor i mal pagat, sinó que es troba en la mateixa estructura d'aquest treball.

*... si el producte del treball és l'alienació, la producció mateixa ha de ser l'alienació activa, l'alienació de l'activitat, l'activitat de l'alienació.*

La vida a la fàbrica es caracteritza per la brutalització dels treballadors: el maltractament, els acudits grollers, el masclisme, formen part de la vida quotidiana del proletariat. I quan surten de la fàbrica i marxen a la taverna, l'alienació continua amb cervesa dolenta i amb entreteniments que només serveixen per no haver de pensar gens. No es pot esperar que en sortir de la fàbrica, l'activitat predilecta dels obrers sigui la jardineria o que escoltin música de Mozart, simplement perquè les hores de treball els han deixat extenuats i viuen sense esma. *L'activitat de l'alienació* consisteix a destruir la humanitat dels obrers i devastar la seva sensibilitat.

(p. 114) *En què consisteix llavors l'alienació del treball?*

*En primer lloc, el treball és extern al treballador, és a dir, no pertany al seu ésser; el treballador no s'afirma en el seu treball sinó que es nega.*

Aquesta idea que després Marx concretarà dient que *el treball és forçat* resulta bàsica en Marx i enllaça, encara que Marx no tingués cap simpatia envers Kant, amb l'ètica kantiana. Per a Kant, els humans tenen valor, però no preu. Un humà mai no és una cosa, sinó que constitueix una finalitat en ell mateix. L'alienació, en canvi, cosifica, degrada l'humà. És una forma de coacció i de degradació humana:

*Fins a quin punt li és estrany es veu en el fet que tan aviat deixa d'haver-hi una coacció física, hom fuig del treball com d'una pesta. El treball extern, el treball en què l'home s'aliena, és un treball d'autosacrifici i de mortificació.*

Òbviament, Marx no diu que 'tot' treball sigui alienant. El treball pot donar vida, però també pot ser font de *mortificació*. Un hom pot ser molt feliç pintant les parets de casa, preparant els apunts per fer una classe o reparant un electrodomèstic espatllat. Però quan hom es veu compel·lit a fer-ho per obligació, sense ganes i només per un salari migrat, les coses canvien. En aquesta mena de treball, l'home no és lliure.

*Finalment, l'exterioritat del treball, produïda en el treballador es veu en el fet que no és seu sinó d'un altre, en el fet que no li pertany, en el fet que en ell no es pertany a si mateix sinó a un altre (...) Pertany a un altre, és la pèrdua de si mateix.*

Un treballador industrial no és un esclau, i Marx explicà la diferència amb cura a *Treball assalariat i capital* (1848), però la diferència és que un esclau es ven d'una vegada per totes, mentre que el treballador es ven 'tros a tros', a miques, cada cop que cobra un salari. D'aquesta manera *es perd a si mateix*. Per la resta, com l'esclau, està explotat, tot i que un obrer n'és més conscient i, si és capaç de desempallegar-se de l'alienació, pot forjar les eines del seu propi alliberament. El perill és que, si hom resta en l'alienació, convertit en cosa, frustrat, l'ésser humà s'animalitza. Si l'obrer industrial només és feliç quan va gat, quan es distreu al bar amb la cerveseta, quan empra un discurs masclista i brutal, llavors l'alienació mena a la pura animalització.

*Per tant, s'arriba al resultat que l'home (el treballador) només sent que obra lliurement en les seves funcions animals de menjar, beure i procrear, afegint-hi a*



# L'alienació

*tot estirar, habitatge, abillament, etc., mentre que en les seves funcions humanes se sent només com un animal. Allò animal esdevé humà, i allò humà, allò animal.*

Kant a *Què és la Il·lustració?*, havia dit que ser il·lustrat (ser racional, en definitiva) és 'atrevir-se a pensar'. Però a la fàbrica no pretén que l'obrer pensi, sinó només que obeeixi. En aquest sentit, l'obrer viu *animalitzat*, perd la seva característica humana.

*(p.115) Menjar, beure i procrear, etc., són també, certament, funcions autènticament humanes. Però en l'abstracció que les separa de la restant activitat humana i les converteix en fins únics i absoluts, són animals.*

És difícil no veure en aquesta afirmació una protesta clarament moral per part de Marx. L'alienació és un fet econòmic molt concret que té una repercussió que va molt més enllà de la pura economia política. Crea misèria i animalitat en la vida quotidiana, produeix misèria mental i moral tant com crea riquesa per als explotadors.

A partir d'aquí, Marx resumeix en quatre o cinc planes la seva tesi de l'alienació com a conversió del subjecte humà en objecte, com a creació de misèria mental i moral i com animalització. Però hi afegeix encara dues noves explicacions: l'alienació ens allunya dels altres, en fa entotsolats, i a més, l'alienació, en el que té de forma sacrificial, té un pòsit religiós molt significatiu:

*(p. 119) Una conseqüència immediata del fet que l'home estigui alienat del producte del seu treball, de la seva activitat, de l'ésser de la seva espècie, és l'alienació entre els homes. Quan un home s'oposa a si mateix, s'hi oposa també l'altre home.*

(...)

*L'alienació, com tota relació de l'home amb si mateix, es realitza només quan s'expressa en la seva relació amb un altre home.*

L'alienació no tan sols ens fa objectes i subordina tota la vida a la pura producció, sinó que ens separa dels altres. Quan cadascú 'va a la seva' el resultat és la derrota. D'aquí la importància del que en el marxisme s'ha anomenat *consciència de classe*, que ens uneix als altres a través de la lluita i l'organització. L'alienació no es pot rompre individualment, sinó tan sols en el reconeixement de l'altre també explotat. Només la lluita col·lectiva permet, segons Marx, accedir a una vida humana digna.

*(p. 120) Si el producte del meu treball m'és aliè, si se m'enfronta com un poder aliè, a qui pertany, llavors?*

*Si la meua pròpia activitat no em pertany, si és una activitat aliena, forçada, a qui pertany llavors?*

*A un altre ésser que a mi.*

*Els déus? Certament en els primers temps la producció principal, com per exemple la construcció de temples, etc., a Egipte, l'Índia, Mèxic, sembla trobar-se al servei dels déus, en la mateixa manera que el producte els pertany. Només que els déus no foren mai per si sols els amos del treball.*

El text és important en la crítica de Marx a la religió, perquè mostra que per a Marx, la religió (en tant que subordinació del real a l'ideal o de la terra al cel), és

# L'alienació

alienant, però el capitalisme l'ha superada. En el capitalisme el sacrifici no l'oferim a cap déu sinó als propietaris dels mitjans de producció. És una explotació més franca, més directa. Si alliberar-se de la submissió als déus significa reapropiar-se com a humana, alliberar-se de l'alienació és reconquerir la pròpia humanitat *estranyada*, no en l'abstracte (teològic), sinó en el concret (econòmic).

Quin sentit té, finalment, alliberar-se de l'alienació? Marx ho expressa amb claredat: quan l'obrer s'allibera no ho fa només en nom propi, sinó com a representant de tota la humanitat.

(p.124) *De la relació del treball alienat amb la propietat privada es deriva encara que l'emancipació de la societat de la propietat privada, etc., de la servitud, s'expressa en la forma política de l'emancipació dels treballadors, no perquè es tracti només de la llur emancipació, sinó perquè llur emancipació comprèn la de tots els homes, i la comprèn perquè tota la servitud humana es troba implícita en la relació del treballador amb la producció i totes les relacions de servitud són només modificacions i conseqüències d'aquesta relació.*

En la mesura que el proletariat s'ha convertit en classe universal i que el treball és cada cop més la font única de la identitat dels humans, alliberar-nos de l'alienació no és només un problema dels obrers industrials. El proletariat representa la humanitat sencera. *Llur emancipació comprèn la de tots els homes* perquè tots som tractat com a objectes, com a força de treball. Si els humans han de ser finalment autònoms, lliures i responsables de si mateixos, alliberar-se de l'alienació és la condició per transformar les *relacions de servitud* en relacions lliures. Aquesta és per a Marx la tasca, filosòfica (moral) de la revolució.

S'ha criticat en Marx la seva tendència al profetisme que va implícita en el mètode dialèctic. Marx que criticava *l'a priori* de l'economia que actua com una llosa sobre la vida humana, mai no es qüestionà si el mètode dialèctic és també una llosa per a la comprensió dels canvis socials, en la mesura que els presenta d'una manera molt esquemàtica.

No és tan simple afirmar que si algú no està d'acord amb els canvis revolucionaris és, per això mateix, un ésser alienat, que ignora els seus propis interessos. I fins i tot és discutible si els humans desitgen deixar d'estar alienats o prefereixen passar la seva vida d'una manera simple, com ovelles d'un ramat. Però si els humans no volen només perseverar en l'existència (com el animals no-humans), sinó ser-ne protagonistes, trencar amb la falsa consciència *alienada* és imprescindible per esdevenir finalitats en ells mateixos, val a dir, éssers racionals i no tan sols instruments.

**L'edició dels MANUSCRITS ECONÒMICO-FILOSÒFICS que esmentem correspon a la trad. catalana de Gerard Vilar, Barcelona, Edicions 62, 1991.**

**Vegi's també:**

- **Erich Fromm: *Marx y su concepto del hombre*. [pròleg a una edició anglesa dels *Manuscrits*], Fondo de Cultura Económica: Mèxic, 13<sup>a</sup> edició, 1992.**
- **Jon Elster: *Una introducción a Karl Marx*. Ed. Siglo XXI: Madrid, 1991.**

**AQUEST TEXT ESTÀ DEDICAT A LA MEMÒRIA D'EN PERE DE LA FUENTE I COLLELL (1946-2012), AMIC DE LA VERITAT, PROFESSOR DE FILOSOFIA A**



# **L'alienació**

**L'IES TERRA ROJA DE SANTA COLOMA DE GRAMANET, LLUITADOR ANTIFRANQUISTA I COMUNISTA DELS TEMPS DIFÍCILS, QUE VA FER DE LA SEVA VIDA UN EXERCICI DE DIGNITAT, D'ENTREGA ALS SEUS ALUMNES I DE SAVIESA.**

**ELS QUI HEM COMPARTIT AMB ELL EL SEU AMOR PELS LLIBRES, LA SEVA CONFIANÇA EN L'EDUCACIÓ COM A EINA D'ALLIBERAMENT I EL SEU SOMRIURE, MAI NO L'OBLIDAREM.**